

УДК 343.353

Дворніченко Алла Сергіївна –
аспірант Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА УМОВИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗГОЛОШЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТАЄМНИЦІ

Досліджено правове регулювання правомірного розголошення медичної таємниці. Встановлено, що законодавець донині не визначив поняття «лікарська таємниця», наявне в нормативно-правових актах та наукових публікаціях. Здійснено аналіз позицій науковців щодо визначення медичної таємниці, правомірних підстав її розголошення.

Ключові слова: конфіденційна інформація; лікарська таємниця; медична таємниця; юридична відповідальність; право пацієнта.

Исследовано правовое регулирование правомерного разглашения медицинской тайны. Установлено, что законодатель до сих пор не определил понятие «врачебная тайна», которое встречается в нормативно-правовых актах и научных публикациях. Осуществлен анализ позиций ученых относительно определения медицинской тайны, правомерных оснований ее разглашения.

Ключевые слова: конфиденциальная информация; врачебная тайна; медицинская тайна; юридическая ответственность; право пациента.

One of the main tasks of the European integration of Ukraine is the consolidation and implementation of European principles of health care legislation in Ukraine, which regulates the rights of patients, namely the right of medical confidentiality. During the research of legal regulation of law full is closure of medical confidentiality we found that the legislature still has not given a

definition of «medical confidentiality», but it is quite common used in legal acts and scientific publications. The scientists' viewpoints about determination of medical confidentiality, legitimate reasons to disclose it are analyzed in the article. It is indicated that disclosure of medical confidentiality are prohibited by law, and there are civil, administrative and criminal liability for wrong full disclosure of medical information. It is presented the author's definition of disclosure of medical confidentiality, which means the intentional or unintentional disclosure of information obtained from the patient or discovered during his medical examination or treatment by person, which is obliged to keep relevant information in secret via illegal exploring it to third parties or creating conditions which give opportunity to find relevant information. It was determined that one of the tasks of the European integration of health care system of Ukraine is strengthening and implementation of European principles in legislation of Ukraine which regulate patients' rights, namely the right of medical confidentiality. A formation of a new health care system will help preserve and strengthen public health, improve the quality and efficiency of health care, introduce effective organizational, legal and financial mechanisms to enhance the protection of the rights of citizens in this area.

Keywords: confidential information; medical secret; Medical mystery; legal liability; right patient.

Одним із завдань у напрямку до європейської інтеграції України є закріплення і впровадження європейських принципів охорони здоров'я в законодавство України, яке регулює права пацієнтів, а саме право на медичну таємницю. В ході дослідження правового регулювання правомірного розголошення медичної таємниці нами встановлено, що законодавець донині не дав визначення поняття «лікарської таємниці», проте воно досить часто зустрічається в нормативно-правових актах та використовується у наукових публікаціях. У статті проаналізовано позиції науковців щодо визначення медичної таємниці, правомірні підстави її розголошення. Зазначено, що розголошувати медичну таємницю заборонено законом, а за неправомірне розголошення медичної інформації

передбачена цивільно-правова, адміністративна та кримінальна відповідальність. Сформульовано авторське визначення розголошення медичної таємниці ми розуміємо умисне або ненавмисне розкриття відомостей, що отримані від хворого чи виявлені при його медичному обстеженні чи лікуванні, особою, яка зобов'язана зберігати відповідну інформацію в таємниці, шляхом незаконного ознайомлення з нею сторонніх осіб або створення умов, які надають стороннім особам можливість дізнатись відповідні відомості.

Визначено, що одним із завдань у напрямку до європейської інтеграції системи охорони здоров'я України є закріплення і впровадження європейських принципів в законодавство України, яке регулює права пацієнтів, а саме право на медичну таємницю. А формування нової системи охорони здоров'я сприятиме збереженню та зміцненню системи громадського здоров'я, підвищенню якості та ефективності надання медичної допомоги, запровадженню ефективних організаційно-правових та фінансових механізмів для підвищення рівня захисту прав громадян у даній сфері.

В умовах формування нової європейської політики «Здоров'я – 2020» – стратегічної платформи, заснованої на цінностях, орієнтованої на принципи солідарності, соціальної справедливості і стійкості, права участі у прийнятті рішень, захист людської гідності, закріплення і впровадження європейських принципів в законодавство України, яке регулює права пацієнтів, – є одним із завдань у напрямку до європейської інтеграції системи охорони здоров'я України, а саме після масштабних демократичних змін, що відбулися в суспільстві.

Дослідженням прав пацієнтів в Україні, правових засад дотримання конфіденційності в медичній сфері займалися В. І. Акопов, С. В. Антонов, І. В. Венедіктова, Р. Ю. Гревцова, Л. К. Карпенко, Н. В. Кірнос, Н. Е. Козлова, О. І. Мацегорін, Р. А. Майданик, А. І. Марущак, С. В. Михайлов, І. Я. Сенюта, С. Г. Стеценкота ін.

Кожен громадянин має право на медичну таємницю, яке закріплене законодавством України [1; 5; 8;].

Медичною інформацією є свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі і про ризик для життя і здоров'я, яка за своїм правовим режимом належить до конфіденційної інформації [9].

Не дивлячись на те, що законодавець донині не дав визначення поняття «лікарської таємниці», воно досить часто зустрічається в нормативно-правових актах та використовується у наукових публікаціях. В науковій та навчальній літературі в ході дослідження ми зустрічаємо декілька назв «таємниця про стан здоров'я» (Цивільний кодекс України), «лікарська таємниця» (законодавство про охорону здоров'я) та «медична таємниця».

Фахівці з кримінального права дещо по іншому визначають лікарську таємницю – як певним чином задокументовану інформацію про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина. Лікарську таємницю (інформацію про пацієнта) вони пропонують відрізнити від медичної таємниці (інформації для пацієнта), яка передбачає відомості про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, які лікар зобов'язаний надати на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників, за винятком випадків, коли така повна інформація може завдати шкоди здоров'ю пацієнта [24, с. 332].

Аналіз Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [8] свідчить про закріплене Конституцією України [1] «право пацієнта на таємницю», зокрема: ст. 39–1 закріплено, що пацієнт має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні. Забороняється вимагати та надавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування пацієнта (співпадає з ч. 1 ст. 286 ЦК України [5]); ст. 40 має назву лікарська таємниця та визначає, що медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина,

не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Крім того, у клятві, яку дають лікарі в Україні, одним із пунктів є обов'язок лікаря зберігати лікарську таємницю та не використовувати її на шкоду людині [10].

С. В. Антонов [13] з посиланнями зазначає, що у зв'язку з таким ємним значенням терміна «лікарська таємниця» в сучасній літературі вже давно запропоновано використовувати поняття «медична таємниця», що охоплює не тільки медичну складову взаємовідносин лікар – пацієнт, а й усю сукупність інформації, яку лікарі, медсестри чи обслуговуючий персонал одержують від пацієнта у процесі спілкування з ним.

Ми погоджуємось з позицією науковців та також будемо використовувати поняття медична таємниця. Фактично медична таємниця являє собою інформацію про приватне життя людини, яка довіряється представникам медичної професії. Отже, пацієнт, що звернувся по медичну допомогу, розраховує на гарантовану можливість довірити лікарю та іншим медичним працівникам свої особисті та сімейні таємниці, не побоюючись їхнього розголошення. Потрібно зазначити, що носієм інформації, що становить медичну таємницю, може бути не тільки лікуючий лікар, але й більшість працівників медичного закладу [13], до таких осіб можна віднести: медсестри, співробітники лабораторій та діагностичних центрів та інші, які в силу своїх функціональних обов'язків володіють інформацією про пацієнта.

Так, В. І. Акопов під лікарською таємницею розуміє всі відомості, що отримані від хворого чи виявлені при його медичному обстеженні чи лікуванні, що не підлягає розголошенню без згоди хворого [14]. На нашу думку, визначення, яке дають науковці Л. Бедрін, А. Загрядська, П. Ширинський [16], що лікарська таємниця – це відомості про хворобу, особисте та інтимне життя хворого, що стають відомими медичним працівникам у процесі виконання ними своїх професійних обов'язків, є не уточненим.

Розголошувати медичну таємницю заборонено законом, а за неправомірне розголошення медичної інформації передбачена юридична відповідальність, зокрема цивільно-правова (ст. 286

ЦК України [5]), адміністративна (ст. 9 КпАП [2]), кримінальна (ст.ст. 132, 145, 387 КК України [3]). Крім того, варто звернути увагу на те, що правовою гарантією збереження лікарської таємниці є те, що лікарі та інші медичні працівники не можуть бути допитані як свідки ні в цивільному, ні в кримінальному процесі щодо відомостей, що становлять лікарську таємницю (п. 2 ст. 51 ЦПК України [6] та п. 4 ч. 2 ст. 65 КПК України [4]).

Кримінальна відповідальність є найбільш суворим видом юридичної відповідальності медичних працівників за правопорушення, що вчиняються ними під час здійснення професійної діяльності. Відповідальність передбачається за умисне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 ККУ України [3]) та за розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 КК України [3]).

На сьогоднішньому етапі розвитку українського суспільства і медико-правової науки на перший план відносно відповідальності медичних працівників за професійні правопорушення виходить цивільно-правова відповідальність [11], що є своєрідним засобом забезпечення захисту особистих немайнових прав (життя і здоров'я) пацієнтів при наданні медичної допомоги. Цивільно-правова відповідальність у сфері медичної діяльності – це вид юридичної відповідальності, який виникає внаслідок порушення у галузі майнових або особистих немайнових благ громадян у сфері охорони здоров'я і який полягає переважно в необхідності відшкодування шкоди.

На думку Антонова С. В. [13, с. 62], розголошенням медичної таємниці може бути визнане навіть обговорення медичними працівниками із своїми друзями чи навіть з колегами в неформальній обстановці перебігу лікування окремого пацієнта або його особистих проблем, коли порушується анонімність цього пацієнта.

На нашу думку, під розголошенням медичної таємниці слід розуміти умисне або ненавмисне розкриття відомостей, що отримані від хворого чи виявлені при його медичному обстеженні чи лікуванні, особою, яка зобов'язана зберігати відповідну інформацію в таємниці, шляхом незаконного ознайомлення з нею сторонніх осіб

або створення умов, які надають стороннім особам можливість дізнатись відповідні відомості.

Також не дозволяється розголошення відомостей, що становлять медичну таємницю особами, що одержали цю інформацію під час навчання, науково-дослідницької роботи, проведення семінарів, конференцій тощо. Законом [8] встановлено, що в подібних випадках завжди повинна зберігатися анонімність пацієнта.

Розголошення відомостей може відбуватись у розмовах, наукових статтях, виступах, лекціях, засобах масової інформації, умисне або ненавмисне надання сторонній особі документів, що містять відомості про пацієнта, тобто медичну таємницю.

Реалізуючи своє право на передачу інформації про пацієнта, медики повинні чітко знати законодавчу норму, на підставі якої надають медичну інформацію, тим самим правомірно розголошуючи медичну таємницю, та здійснювати такі дії на підставі звернення, оформленого в установленому законом порядку [17].

На практиці виникає чимало запитань щодо того, хто, на якій підставі й у якому порядку має право отримувати інформацію про пацієнта, ознайомлюватися з документами, що містять лікарську таємницю, вимагати їх копії, витребувати чи вилучати оригінали таких документів [19].

Конфіденційна інформація може бути розкрита тільки тоді, коли на це є персональна згода пацієнта чи у випадках, передбачених законом. Лікувальна установа саме так, як і медичні працівники, несе відповідальність за збереження і нерозголошення інформації про стан здоров'я пацієнта, включаючи дані про його особисте життя, що стали відомі в процесі надання медичної допомоги, а також інформацію, яка міститься в письмових документах, архівах і комп'ютерних базах даних, у т.ч. інформацію про особисте майно пацієнта [20, с. 13].

Тимчасовий доступ до документів, що містять лікарську таємницю, можна отримати на підставі ухвали слідчого суддів рамках досудового розслідування або рішення суду під час судового розгляду відповідного кримінального провадження, якщо при

цьому буде встановлено, що іншим способом отримання необхідної інформації немає (ч. 6 ст. 163 КПК України [4]).

У контексті даного аналізу І. В. Венедіктова визначає випадки правомірного розголошення медичної таємниці:

1. на лікаря покладатиметься обов'язок повідомити органи внутрішніх справ про тілесні ушкодження особи, які є результатом насильства, зокрема, в Порядку розслідування і обліку нещасних випадків невиробничого характеру [12], передбачено, що у випадку звернення за медичною допомогою або доставляння в лікувально-профілактичний заклад потерпілого внаслідок нещасного випадку, поєданого із смертельним наслідком, пов'язаний із заподіянням тілесних ушкоджень іншою особою, а також нещасний випадок, що стався внаслідок контакту із зброєю, боєприпасами та вибуховими матеріалами або під час дорожньо-транспортної пригоди, - прокурору та органу досудового розслідування;

2. в системі діючих закладів охорони здоров'я можуть створюватися і функціонувати центри медично-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї відповідно до законодавства, що регламентує створення закладів охорони здоров'я, працівники даних центрів, в порядку ч. 4 ст. 9 Закону [8], повідомляють про вчинене насильство в сім'ї уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ [18].

Одним із завдань у напрямку до європейської інтеграції системи охорони здоров'я України є закріплення і впровадження європейських принципів в законодавство України, яке регулює права пацієнтів, а саме право на медичну таємницю.

Формування нової системи охорони здоров'я сприятиме збереженню та зміцненню системи громадського здоров'я, підвищенню якості та ефективності надання медичної допомоги, запровадженню ефективних організаційно-правових та фінансових механізмів для підвищення рівня захисту прав громадян у даній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 43.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – № 51. – Ст. 1122.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25, 26. – Ст. 131.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://gska2.rada.gov.ua>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42. – Ст. 492.
7. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 лист. 2001 р. № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 лист. 1992 р. № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К. Г. Устименка) від 30 жовт. 1997 р.
10. Про Клятву лікаря [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 15 черв. 1992 р. № 349. – Режим доступу :
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/349/92>.
11. Відповідальність медичних працівників [Електронний ресурс] : лист Міністерства юстиції України від 20 черв. 2011 р. – Режим доступу :
<http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0040323-11>.

12. Про затвердження Порядку розслідування і обліку нещасних випадків не виробничого характеру : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 берез. 2001 р. № 270 // Офіційний вісник України. – 2001 р. – № 13. – Ст. 543.

13. Антонов С. В. Цивільно-правова відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю при наданні платних медичних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Антонов Сергій Володимирович. – К., 2006. – 206 с.

14. Акопов В. И. Медицинское право: книга для врачей, юристов и пациентов / В. И. Акопов. – М. : ИКЦ «Март», 2004. – 368 с.

15. Стеценко С. Г. Медичне право України : [підруч.] / С. Г. Стеценко, В. Ю. Стеценко, І. Я. Сенюта ; [за заг. ред. С. Г. Стеценка]. – К. : Всеукр. асоціація вид-в «Правова єдність», 2008. – 507 с.

16. Бедрин Л. М. Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача : [учеб. пособие] / Л. М. Бедрин, А. П. Загрядская, П. П. Ширинский. – Ярославль, 1986. – 76 с.

17. Бронова В. Реалізуючи своє право на передачу інформації про пацієнта, медики повинні чітко знати законодавчу / В. Бронова, І. Сенюта // Медична газета «Здоров'я України». – 2010. – № 23 (252). – С. 62.

18. Венедіктова І. В. Права і обов'язки пацієнтів [Електронний ресурс] : лекція / І. В. Венедіктова. – Режим доступу :

http://www-jurfak.univer.kharkov.ua/kafedry/kaf_civil-prav/lekc_cpd/pacient.pdf.

19. Гревцова Р. Ю. Актуальні правові питання здійснення лікарської діяльності [Електронний ресурс] / Р. Ю. Гревцова. – Режим доступу :

<http://health-ua.com/articles/2247.html>.

20. Кірнос Н. В. Права пацієнта в Україні : [метод. рек.] / Новосанжарське районне управління юстиції (смт. Нові Санжари), 2013. – 19 с.

21. Майданик Р. А. Право на медичну таємницю: законодавство і практика його застосування / Р. А. Майданик // Юридичний вісник України. – 2013. – № 28. – С. 132–144.

22. Марущак І. А. Лікарська таємниця і конфіденційна медична інформація : питання правового регулювання / А. І. Марущак // Управління закладом охорони здоров'я. – 2007. – № 5. – С. 24–29.

23. Михайлов С. В. Правова регламентація медичної таємниці / С. В. Михайлов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3. – С. 218–226.

24. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка]. – 4-те вид., переробл. та допов. – К. : Юрид. думка, 2007. – 1184 с.